

טלטלת המסך – בין הרמה מוצדקת לצדק מורס.

ד"ר הדרה בר-מור, עו"ד*

מבוא

הרמת מסך היא מנגנון משפטי שנועד להתמודד עם שימוש לא תכליתי של עקרון האישיות המשפטית הנפרדת. אמנם השימוש בו הוא דו כיווני ויכול להעשות הן לחובת בעל המניה והן לזכותו. אולם, בצד החובה הוא משמש כאמצעי לפתרון לבעיית הנציג שמשתקפת בתיפקוד לקוי של בעלי מניות בכשירותם כבעלי מעמד מכריע בחברה הפועלים בשם של בעלי מניות אחרים ובשם החברה.

משמעותה המעשית של הרמת המסך היא ייחוס החובות והזכויות של החברה לבעלי מניותיה, ואף ייחוס התכונות החובות והזכויות של בעלי המניות לחברה באמצעות יצירת יריבות ישירה בין הדמויות הניצבות מאחורי מסך ההתאגדות לבין בעלי החוב של החברה. משמעותה הכלכלית היא ביטול המחיצה הבלתי חדירה לכאורה בין החברה כישות לבין בעלי מניותיה. משמעותה המשפטית היא ערעור עקרון האחרייות המוגבלת. הרמת מסך לחובת בעלי המניות היא, על כן, פעולה חודרנית ואגרסיבית בעלת היבטים עונשיים שמהווה פעולת תגמול של הדין לניצולו הציני. בגלל הזעזוע והנוק שעלולים להיווצר כתגובת נגד לשימוש בה יש לעשות בה שימוש מצומצם, מוקפד וחמור.

הרמת מסך כמנגנון שיפוי כלכלי בעל היבטים עונשיים

אכן, הרמת מסך כסנקציה מוכרת היטב למשפטנים ולמשתמשים במשפט מזה שנים רבות. אולם כניסתה לספר החוקים כמנגנון מוכר ומוסדר במסגרת חוק החברות, תשנ"ט-1999, שינתה את תמונת נוף הסנקציות התאגידי וצבעה אותו בגוונים כהים יותר עבור המשקיעים. לא די בכך שהנוסח המקורי של סעיף 6 לחוק החברות שהגדיר לראשונה באופן סטאטוטורי את תחומי חלותו והיקפו של מנגנון הרמת המסך היה רחב מאוד ובלתי מדויק. המחוקק גם התאמץ להרחיב את היקף האחראים הפוטנציאליים כלפי בעלי החוב של החברה ואיפשר הרמת מסך כלפי נושאי משרה במסגרת סעיף 54(ב).

סעיף 6 לחוק החברות הגדיר בזמנו את הרמת המסך בצורה גורפת, רחבה, מסורבלת ומעורפלת. כל משקיע מאוכזב או "שותף" בחברה קטנה שחפץ לנקום בשותפו יכול היה למצוא בו את מבוקשו. כל שופט שחפש נורמה משפטית המאפשרת יצירת יריבות ישירה בין צד שלישי לבין בעלי המניות כדי להגיע לתוצאה צודקת מצא בהרמת מסך פתרון יעיל ומהיר. ייחוס נורמה משפטית לבעל מניות שהוא בן אדם עשוי להניב תוצאות טובות יותר מהעמסתה על החברה בע"מ שעלולה להתחמק מכל תשלום בגין קשיים כלכליים וכניסה להליכי פירוק.

אכן, כניסתה של ענישת המסך לוותה בקבלת פנים מפוארת בערכאות המשפטיות. במהלך חמש שנות קיומה בגירסתה הרחבה, היינו עדים לשימוש אינטנסיבי באופצית הרמת המסך. השימוש המשפטי גבר עד כדי כך שבית המשפט העליון בע"א 9916/02 בן מעש אהרון נ' שולדר תב' לבניה

בע"מ ואח', קרא להיזהר בשימוש בה מאחר וזוהי תרופה המכרסמת בעקרון הישות הנפרדת על-ידי התעלמותה ממנו, וכתרופה יש לעשות בה שימוש בנסיבות מיוחדות. אחד הקשיים הגדולים בנוסחו של סעיף 6 לחוק החברות, היתה העדר קטגוריזציה מסדירה שמנחה את בית המשפט באילו מקרים יש להרים מסך. הסעיף היה עמוס מושגים מעורפלים דוגמת "יסוד סביר" ו"סיכון בלתי סביר" והוראות בעלות אומדן נזיל דוגמת "תיעשה בשים לב ליכולת החברה לפרוע את חובותיה".

ע"א 10582/02 ישראל בן-אבו נ' דלתות חמדיה בע"מ (פורסם ב-

16.10.05)

השופט אליקים רובינשטיין בבית המשפט העליון מצביע על הקושי במיון וסיווג המצבים שמצדיקים ביצועה של פעולה חודרנית כזו, ומביע חוסר שביעות רצון בולט מהניסוח המקורי של החוק. בכל זאת, הוא מגיע למסקנה כי כאשר בעלי מניות של חברה לא גילו לבעל החוב של החברה בניהולם את מצבה הקשה והמשיכו להזמין ממנו סחורה שהחברה שבקשיים התחייבה לשלם, יש להרים לעברם מסך, גם אם יופעלו קריטריונים חמורים ביותר. עם זאת, הוא מבסס את החלטתו גם על עקרונות של תום לב וצדק שמורים גם כן על יצירת יריבות בין בעלי המניות לבין הנושה. לעומתו, הנשיא ברק, נמנע מלחדור לעובי קורתה של הרמת המסך כפי שהוגדרה בחוק, וקובע כי ניתן לחייב את בעלי המניות הללו באחריות אישית בגין התנהגות שלא בתום לב. מענין להדגיש מגמה חדשה זו בה משתמשים השופטים בעקרון תום הלב, הצדק, וההתנהגות המוסרנית, כתשתית נורמטיבית המצדיקה העמסת חובות החברה על בעלי מניותיה. בין כך ובין כך, נוכח המחוקק לדעת כי הברירות הנרחבות שהחוק הציע לביצוע הרמת המסך היוו כר רך מדי וזמין מדי שנעשה בו שימוש בלתי מאופק ולכן במרץ 2005 תיקן את החוק.

המצב המשפטי לאחר תיקון החוק

עו"ד דוידה לחמן-מסר המשנה ליועץ המשפטי לממשלה כתבה, כי מטרתו של תיקון הסעיף היא הגברת הוודאות של הקהילה העסקית ומניעת סיכונים בלתי צפויים. (תאגידים, כתב עת לענייני תאגידים, כרך ב' מספר 3, יוני 2005, הוצאת רונן, ע' 44)

ראשית, הסמכות לבצע הרמת מסך רחבה כלפי נושאי משרה בוטלה, ובצדק. הרי אורגאנים כלל אינם נמצאים מעבר למסך. הם דווקא האני האחר של החברה ומזוהים איתה ולכן גם מבחינת המבנה המשפטי התיאורטי קשה לקבל את האפשרות של ייחוס נורמה משפטית לנושא משרה כחלק ממנגנון של הרמת מסך שעוסק בחשיפתם האישית של הישויות שמסתתרות מאחורי המסך. שם, ניתן למצוא את בעלי המניות ולא את נושאי המשרה. שנית, צומצמו העילות לביצוע הרמת מסך. עדיין נותר ערפל סביב הנסיבות המדויקות בהן יוכל בית המשפט לייחס את חובות החברה לבעל מניה. אי בהירות זו משתקפת מתוך התיבה "בנסיבות הענין צודק ונכון לעשות כן".

יתרה מזו, המחוקק גם מעמיס על התובע ובהמשך גם על בית המשפט עול של הוכחת ובחינת מצבו הנפשי של בעל המניה שמבקשים לחדור ל"כיסו" ויש לשכנע את בית המשפט כי אדם היה מודע לשימוש חריג באישיות המשפטית של החברה גם אם חשד בדבר טיב ההתנהגות או בדבר קיום הנסיבות, שגרמו לשימוש כאמור, אך נמנע מלבררן, למעט אם נהג ברשלנות. קרי, הנטל המועמס על התובע הוא להוכיח לפחות עצימת עיניים מצידו של בעל המניות כדי שניתן יהיה לראות ליצור "קשר" משפטי וכלכלי בינו לבין החוב שמוטל על החברה.

א' 180161/02 פרידמן יוסף נ' תימרת מכונות אוטומטיות

הכיוון בסמכות המשפטית לביצוע הרמת מסך לא מנעה בעדו של השופט דני ארנסט מבית משפט השלום בתל-אביב, שפרש לא מכבר, לעשות שימוש בעקרון הרמת המסך כדי ליצור יריבות משפטית בין שני צדדים לעסקה מתמשכת של אספקת מוצרים. למרות שעובדות פסק הדין התרחשו קודם תיקון החוק, מנתח השופט את המערכת המשפטית על רקע התיקון.

בענין א' 180161/02 פרידמן יוסף נ' תימרת מכונות אוטומטיות בע"מ, ניתן ב-28.8.05, נכרתה עיסקה לאספקת מוצרי חלב לחברה. לכשהתברר לספק כי לא יוכל לקבל תמורה עבור המוצרים שסיפק למרות הבטחות שקיבל גם מבעלי השליטה בחברה בעלת העסק החליט לתבוע גם אותם. בית המשפט החליט כי למרות שהנטל מוטל על התובע להראות שהתקיימו התנאים להרמת מסך או להטלת אחריות אישית, ולמרות שסטייה מעיקרון האישיות הנפרדת תיעשה רק "במקרים חריגים" וכאשר "בנסיבות הענין צודק ונכון לעשות כן" הרי במקרה הזה הורם הנטל ברמת ההוכחה האזרחית. זאת, מאחר ואין צורך להוכיח את האלמנטים של עוולת התרמית, אלא די להראות שימוש לרעה במסך ההתאגדות.

בית המשפט מצא כי נעשה שימוש כזה בכך שנצבר חוב ולא שולם תוך שימוש ציני במסך ההתאגדות. בשלב זה הנטל עבר אל הנתבעים להוכיח את תום מעשיהם, ומכיוון שלא הרימו אותו הרי די היה בראיות שהובאו כדי לבצע הרמת מסך מטעמים של שימוש לרעה בו גם ללא הוכחה מלאה של יסודות עוולת התרמית.

קרי, הרמת המסך שימשה את בית המשפט להטלת חבות אישית על בעלי השליטה לתשלום החוב מבלי שנדרש להתמודד עם מילוי דרישות עוולת הרשלנות הנזיקין. הוא שאמרתי – הרמת מסך כתרופה מהירה זריזה ויעילה.

ע"א 6039/04 פלזשטיין נ' עובדיה (ניתן ב-6.6.05)

כך בענין ע"א 6039/04 פלזשטיין נ' עובדיה בו החליטה השופטת פרוקצ'יה כי בעלי מניות ומנהלים של חברת בניה שהתפרקה יחובו אישית כלפי רוכשי דירה שהתגלו בה נזקים. זאת, למרות הצמצום בתבנית הרמת המסך.

בפועל, יכולה היתה השופטת לנקוט גם היא ב"גישת הצדק" ולהחילה על נסיבות מקרה זה כדי לייחס חבות לבעלי המניות אולם היא בחרה בקו שמרני יותר והעדיפה לבסס החלטתה על הדוקטרינה של הרמת מסך.

לסיכום

אכן, במסגרת מרחב עסקי בו נוצרים קשרים בין בני אדם שההתאגדות משמשת אותם לצרכים משפטיים אך אינה באה לביטוי בתקשורת היומיומית - מפנה הפורמליזם דרכו לערכיות, וזו צוברת נקודות באמצעות מנגנון הרמת המסך.

עם זאת, הרתיעה של בתי המשפט מלערער את בסיס ההתאגדות ולאיים על עקרון האחריות המוגבלת מובילה למגמה חדשה בה נעשה שימוש בנורמת העל הממלכתית - תום הלב - על מנת להגיע לתוצאה צודקת. ייתכן ואנו צפויים להרחבת השימוש השיפוטי ב"גישת הצדק" כתחליף להרמת מסך, כל אימת שהנסיבות יאפשרו זאת.

לפסקי הדין שאוזכרו במאמר:

- ע"א 9916/02 בן מעש אהרון נ' שולדר חב' לבניה בע"מ ואח'
- ע"א 10582/02 ישראל בן-אבו נ' דלתות חמדיה בע"מ
- א' 180161/02 פרידמן יוסף נ' תימרת מכוונות אוטומטיות
- ע"א 6039/04 פלזשטיין נ' עובדיה

---

* ד"ר הדרה בר מור מתמחה בדיני עבודה ותאגידיים, עורכת תחום התאגידיים באתר המשפט הישראלי "פסקדין" www.PsakDin.co.il.

** כל המידע המוצג במאמר הינו מידע כללי בלבד, ואין בו כדי להוות ייעוץ ו/או חוות דעת משפטית. המחבר ו/או המערכת אינם נושאים באחריות כשלהי כלפי הקוראים ואלה נדרשים לקבל עצה מקצועית לפני כל פעולה המסתמכת על הדברים האמורים.